

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pòli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 40 kr., za pol leta 1 fl. 50 kr., za četert leta 55 kr.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 40, za pol leta 2 fl. 20 kr., za četert leta 1 fl. 10 kr.

V Ljubljani v sredo 4. avgusta 1858.

Kako si hitro napraviti veliko žlahnega drevja.

Kdor ima še kaj češpljevih, češnjevih, višnjevih, orehovitih, mariljčnih, breskvinih ali mandeljnovih košic od lanskega leta spravljanih, ali kdor je nabral pešk v jeseni ali čez zimo medenih hrušk ali jabelk, naj jih poseje spomladi na dobro prerahljano in nekoliko pognojeno vertno gredo, pa ne pregosto, in sicer tako, da pridejo za palec globoko pod zemljo. Ko drevesca mesca majnika ali velicega travna iz zemlje pribodejo in kadar so že po čvetero perese dobile, na katerih se še semenski ohlapki derže, naj se skerbno iz zemlje populijo, da ž njimi storiš, kar ti bom tukaj svetoval.

Kakor pri človeku, se mora tudi pri drevesu pred vsem drugim na to paziti, da na dobrih nogah stoji. Drevesu so korenine, ki ga nosijo, kakor človeku noge. Drevó, ktero nima obilo in čverstih korenin, hira in hira, dokler se v kakih dveh letih ne posuši. Divjaki, kateri se po hostah in logih kopljejo, imajo prav malo tistih kakor las tankih koreninic, ktere rast najbolj pospešujejo, ampak imajo le dolge serčne korenine, ktere grejo globoko v tlá, in se jim tedaj pri izkopanju navadno odsečejo. Zato pa tudi divjaki od začetka prav borno rastejo ali se pa celó posušé. Nobena sadjoreja ni veliko vredna, če sadjorejec ne gleda na to, da so drevesca dobre v koreninah, in da posebno imajo dovolj tistih lasastih koreninic.

Kako se serčne korenike zmanjšajo, lasastih koreninic pa obilo zaredé, to je še za marsikterega sadjorejca velika skrivnost. Mladim drevescom, ktere smo gori v mislih imeli, se morajo namreč, kadar se iz zemlje skerbno popukajo, serčne koreninice z nohtmi poščipati, in le kake dve ali tri stranske koreninice pustiti. Tako okrajšane sadike se morajo berž v zrahlano dobro zemljo presaditi; najbolje je, če se jim s perstom luknje, v ktere se sadé, napravijo. Mlade drevesca se po tri palce saksebi sadé, in z vležanim gnojem se po palcu na visoko zemlja krog njih potrosi, da se zemlja, kadar se okrog drevesca zaliva, tako naglo ne presuši in drevesca venéti ne jamejo. Zalivati, posebno od začetka, se morajo pa pogostoma, in sicer tako dolgo, dokler ne začno prav spešno rasti. V dobri zemlji tudi prav naglo na to vižo rastejo, tako, da so do jeseni že čez dva čevlja visoke in po gosjem peresu debele; in po tem takem pripravne za cepljenje s spijočim popkom, ker če se popek prime, prihodnjo spomlad že zelené. —

Marsikdo bi mislil, da drevescom v rasti jako škodje, če se tako mlade in nježne presajajo; toda skušnje učé, da le drevesca, ki se ne presadé, v rasti zaostajajo memo unih, ki so, če še tako mlade, presajene bile.

Kdor si je zaredil že v prvi jeseni več tavžent drevesc po gosjem peresu debelih in od katerih jih je tudi veliko s spijočim popkom pocepil, ta je premagal prvo težavo, ki se po navadi pri požlahnovanju dreves nahaja, ker je na to vižo pozimi vse divjake pocepil, da ga ni drevesca, ki je v enem letu iz koščice ali peške zrastle, da bi požlahnjeno ne bilo. Od tega, kako

sem z drevesci ravnal, bom o drugi dóbi in pri drugi priliki povedal.

Danes bom le na vprašanje odgovoril: Kaj je drevnim sadiščem, ki so se še le na novo napravile, naj bolj potrebno? Na to odgovorim: Najbolj potrebno je: si veliko veliko divjakov iz pešk po nizki ceni zarediti. V ta namen se peške sejejo spomladi ali pa v jeseni. Kdor se miš ne boji, naj jih seje v jeseni, to je najbolje; kdor pa se boji miš, najbolje stori, ako češpljeve koščice, orehe in mandeljne itd. v jeseni v lonce ali kahlje v vlažno zemljo deva, s pripravnimi dilicami pokrije in na vertu v zemljo pokoplje do spomladi, kadar čas pride jih v prsto zemljo posejati.

Gospodarske skušnje.

(Kaljivost pšenice). Večkrat so že v starih egiptiških grobih v rokah merličev (mumij) našli pšenico, ktera je ondi tavžent in tavžent let ležala; v olje in vodo položena, je pa spet kalila in klasje nastavila. Nekteri angleški botanikarji pravijo, da je to le sleparija, drugi pa terdijo, da je resnica. Slavni De Candolle mlajši govori v svojih spisih od take mumijne pšenice (Mumienweizen), ktero je žl. gospod Prokeš iz Egipta prinesel in je lepo pognala. Gosp. Guérin Méneville popisuje v časniku „Comptes rendus“ list 9, 1857, skušnje Drouillardove, kateri je leta 1849 le 5 zern mumijne pšenice v lonce vsejal, pa po 1200 zern od vsakega zerna pridelal; leta 1854 je pridelal 313, leta 1855 pa celó 556 zern od vsakega zerna. — Ali je to res ali ne, ne vémo; to pa je gotovo, da sémtertjé sejejo sedaj mumijno pšenico in da tudi na vertu ljubljanske kmetijske družbe smo za poskušnjo tisto vsejali, ki smo jo lani iz dunajske razstave dobili. Mumijna pšenica se pa zato imenuje, ker tiste merličé, ki se posušijo kakor suho meso, imenujejo mumije, in Egipčani so dajali vsakemu merliču, preden so ga v grob položili, pšenice v roke. V Ljubljani je letos dala ta pšenica, kateri je pa tudi rijá zlo škodovala, po 80 zern.

(Kako s konjsko opravo ravnati?) Navadno se usnjata konjska oprava večidel le z vodo zmiva, kar ji pa neizrečeno škoduje, ker usnje, kolikor več se z vodo moči, prihaja toliko terje, se rado lomi in konja odergne in osejna. Ta napaka se dá pa tako-le lahko in dobro odpraviti: Vzemi lanénega olja in pa mjila (žajfe) vsakega pol in razbéli zmes na žerjavci; tako se napravi dobro mazilo za usnjato konjsko opravo. S tem mazilom maži jermenje konjske uprege, posebno tisto, ki pride na glavo, persi in pod rep itd., z eno besedo tiste strani jermenja namaži najbolj, ki se konjskega trupla najbolj dotikajo. Kdor to mazilo večkrat ponavlja, bo imel konjsko opravo gotovo v dobrem stanu; ne bo ji škodval dež.

Lep izgled.

Bolonješki časnik „l' Incoraggiamento“ v vsem 15. listu mično popisuje, kako žl. gospod Jožef Reali, grajšak v

Trevizi, kmete svoje okoljšine spodbuja k umnemu in pridnemu gospodarstvu. „Pač dobro bi bilo, da bi umni in premožni grajšaki vsega našega cesarstva posnemali ta lepi izgled; kmali bi bilo kmetijstvo povsod na višji stopnji“ — pravi dunajski kmetijski časnik, iz kterega smo povzeli to novico.

Kaj pa dela ta grajšak v Trevizi?

Vsako leto razdeli mnogo svetinj in pa dnarja tistim kmetom svoje okolice, ki so kakorkoli tisto leto najboljše v kmetovanju se obnašali, ali da so kakošne poljske dela posebno čedno opravili, kake nove najdbe se poprijeli, svojo zemljo zboljšali itd. Tisti dan, kadar jim sreberne svetinje ali pa dnar namesto svetinj deli, povabi vsakega tako počastenega kmeta s celo njegovo družino k sebi na kosilo; zraven povabi pa še župana, fajmoštra in pa bližnje grajšake. Letos je razdelil 12 srebernih svetinj, v dnarji pa 1000 lir. Obdaroval je posebno tiste kmete, ki so se najpridniše skazali v obdelovanju rajža, živinske klaje, v sviloreji in živinoreji. Opomniti je pa še, da je gosp. Reali si nalaš dal iz Belgije delavcov priti, da so mu dre-nažo napravili.

Kače.

Iz več krajev skoro nam pripovedujejo, kakošna afrikanska vročina vladuje letošnje leto; zato so se pa tudi zlasti strupene kače čez silo zaredile, še celo v krajih, kjer so se pokazale druge leta le redko. Tako je nedavno v nekem kraju na Českem pičila strupena kača deklico, da je mogla nagle smerti umreti. Tudi pri nas je solnce kaj vroče pripekalo in še vedno pripeka, pa vendar take vročine nimamo kot drugod in sicer iz tega lahko umevnega vzroka, ker nam pohleven dež dostikrat razbeljeno zemljo pokrepčuje. Pa strupene kače vendar tudi pri nas niso redke in ni davnej kar smo brali v „Novicah“ tako nesrečo. Menimo tedaj, da ne bode napačno, ako od kač kaj več govorimo.

Dasiravno imajo te živali malo prijatlov, vendar tudi niso brez koristi, sosebnop gospodarjem, ker miši, čer ve in druge merčese pokončujejo in jejo. Gledé na to korist, gotovo vsak gospodar, ki pokončuje kače, dela sebi krivico; da jih naši ljudje tako zlo čertijo, je sosebnop natorni strah pred njimi vzrok, kterega še razne dostikrat strašivne pripovedke povikšujejo. *)

Vse kače razločujemo v strupene in nestrupene. Nestrupena kača ima ostre zobé, s kterimi pregrizuje svoj živež; strupa pa nima; zatoraj, če tudi ujé taka kača človeka, rana ni nevarna. Take so vse naše nestrupene kače; v krajih pa, kjer vročina neizrečeno pripeka, se nahajajo kače, ki lahko ovco ali kozo naenkrat pojejo; človeku pa vendar niso nevarne.

Nestrupene kače so pri nas zlasti belouške (*Coluber natrix*, Ringelnatter), zato tako imenovane, ker so belkastega trebuha, in modrikastega herbta. Zovejo se tudi vodnice, ker zahajajo rade v vodo; živé pa tudi po livadah in v gostem germovji; strupene niso. Če tako kačo zagradiš, se pocedi iz nje nekak smerdljiv sok. Jé samo miši, žabe, martinčke, kebre, tudi ribe in ptiče. Zato je zlo napčno belouško ubiti.

Ravno tako nedolžne so tudi kočarice (*Coluber tessellatus*, Würfelnatter), ki dostikrat še celo v hišo prilezejo.

Od drugih nestrupenih kač nočemo tu več govoriti, popisati hočemo natanjčnije strupene.

Strupene kače imajo v žrelu nekoliko pregibljevih zob, nad kterimi je mehurček, ki ima kake 2 ali 3 kaplje olju enakega strupa. Če strupena kača misli picniti, pritisnejo gibljivi in votli zobci strupene mehurje, da se iz njih pocedi nekoliko strupa v rano. Strup je le nevaren, če do kervi priteče, drugače ne. V obče skoro vse strupene kače pičijo le z dvema zoboma; zatoraj se našim očem tudi dozdeva kot da bi bila rana zbodena od dveh šivank; pa v kratkem času grozno oteče. Ker strupeni zobje ne tičijo terdo v čeljusti, kača le golo telo lahko rani. Najbolje se tedaj naši ljudje varujejo kač, če imajo škornje čez kolena, in skoro potrebno je to našim koscom in ženjicam. Kača ne piči človeka, zvon če ima nesrečo na njo stopiti ali jo drugač razjeziti.

Pri nas imamo trojih strupenih kač:

Modras (*Vipera (Pelias) berus*, Giftotter, Kreuzotter). Na herbtu ima kraj celega telesa černkasto rezkavico (*Zickzacklinie*) in od tod na obéh straneh černe pege. Nikoli ni dalja kot dva čevlja. Živi v srednji Evropi pod kamenjem in v nizkih germih. V bolj severnih krajih rana po modrasovem piku le oteče; pri nas pa človek, če ga piči ta kača, umerje naglo. Ako jo ujameš in zapreš, živi še šest do osem mescov brez hrane, in še le po tem gladú pogine.

Gad (*Vipera ammodytes*, Sandvipser), živi le pri nas noter doli do Greškega. Podoben je modrasu razun da ima na glavi dva rožička; tudi ta kača je le redko dalja kot dva čevlja. Ako človeka piči, umerje, če ni dostojne hitre pomoči. Živi najraje blizo apna.

Černuša (*Vipera (Pelias) prester*, Höllennatter) je tudi enaka modrasu, le da je vsa černkasta. Na Talijanskem je mesto nje ljutica (*Vipera aspis*).

Razvidi se, da so blizo vse strupene kače sivkaste in še bolj černkaste barve, in srednje velikosti.

Kakor je že bilo rečeno, strupene kače ne pičijo človeka, če se jih ne dotakne; gredé po germovji pazi dobro, da je ne pohodiš, drugač se ti ne bo po volji izšlo.

Rana ni zmiraj enako nevarna. Paziti se mora, kakošna je kača. Je kača velika, je tudi rana nevarniša, ker se o tej priliki več strupa v rano pocedi; če je kača malo poprej pičila živino, je že dosti strupa bila porabila in rana potem ni tako zelo nevarna. Ob veliki vročini je rana neizrečeno nevarna zlasti v južnih krajih; toraj tudi strup poleti veliko bolj škoduje kot spomladi. Slednjic se mora tudi na to gledati, kam je kača pičila; čem več je ondi žil, tem nevarniša je tudi rana, ker, kakor je bilo že omenjeno, je strup le nevaren, če do kervi priteče.

Previdnost Božja postavila pa je tudi kačjemu strupu mejo s tem, da imamo mnogo zdravil. Tu hočemo govoriti o tem: kaj je storiti, če človeka nenadoma kača piči, naj si bode na polji ali drugod.

Pervo je iz rane strup berž odpraviti, da se po žilah do kervi ne razširi; toraj je po priporočevanju mnogih zvedenih mož najbolje strup izserkati, pa ga izpljuniti, ker strup želodcu celo nič ne škoduje. Le zelo pazljivo se mora delati; dostikrat se je že pripetilo, da si je marsikter ranil s tem jezik, ali da je imel ustnice razpokane; mnogo jih je dalje, da imajo premeško dlasno (mesó okoli zob), da jim rada kri priteče. Ako je to, je nevarno iz rane serkati strup, ker kmalo priteče strup v kri. Dobro je tudi z ojstrim nožem narezljati rano, da zlo kri teče; vzemi potem cunjico in jo zažgi nad rano, da strup posušiš; namesto cunje lahko zažgeš tudi tersko, pa ne od vžigavnih klincev, ki so sami strupeni. Če ne moreš ukresati ognja, operi rano skerbno s scavnico, glavo pa z merzlo vodo, in se napoti proti domu. Hoditi je pa treba počasi, da se ti kri ne ogreje in strup dalje ne razširi. Pridši domú izpiraj rano s salmjakovcom (*Salmiakgeist*), kterega v Brazili z dobrim

*) Mnenje to je pravo. Od kod drugod bi pač izvirale razne pripovedke, ki se še dan danes nahajajo med ljudstvom, in ki popisujejo strašne podobe zmajev, lintvornov in drugih enakih stvari, kterim se prilastuje neka čeznatorna moč. Porok tega je, da jih brez ovinka imenujejo kače. Govor o njih je tudi zlasti v nemških bukvah, v tako zvanih „Rittergeschichten“, po kterih naša mladina tako rada sega, dasiravno niso piškavega oreha vredne. Prevoditelj.